

УДК 7.011+781.7

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2023-2-4>**Вікторія КАШАЮК**

кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музичного мистецтва, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Україна, 43025

ORCID: 0000-0003-4396-8946**Бібліографічний опис статті:** Кашаюк, В. (2023). Архетипи творчості Фридерика Шопена у художньому мисленні Лесі Українки. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 22–30, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-2-4>**АРХЕТИПИ ТВОРЧОСТІ ФРИДЕРИКА ШОПЕНА
У ХУДОЖНЬОМУ МИСЛЕННІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Реалії сьогодення вимагають погляду на українську культуру як на органічну складову європейського простору, а відповідно – вирізнення спільних і відмінних рис, що надає соціокультурному цілому розмаїття та багатогранності. Одним із питань, що постають у такому контексті, є мистецький світогляд «знакової» вітчизняної поетеси Лесі Українки, який значною мірою формувався під впливом творчості одного із улюблених композиторів – Ф. Шопена, відомості про що знаходимо у творчості і листуванні мисткині – в оповіданнях «Голосні струни» і «Місто смутку» та у трьох листах, де йдеться про власне виконання творів Р. Шумана і Ф. Шопена, про придбання нот для фортепіано та про інтерпретацію творів польського композитора видатними піаністами.

Мета статті – виявити та обґрунтувати аналогії в архетипному мисленні Фридерика Шопена та Лесі Українки.

Методологія дослідження відображена у таких його завданнях: 1) вирізнення значення творчості Ф. Шопена для життєтворчості Лесі Українки; 2) обґрунтування сутності ліризму як головної ментальної риси творчості Ф. Шопена та Лесі Українки; 3) аналіз архетипів Музикальності, Кохання та Батьківщини як домінуючих у художньому мисленні польського композитора та української поетеси.

Наукова новизна. У статті обґрунтовано ідею про «фемін-персоналізм» як домінуючу рису у художній візії Лесі Українки, представлений ліричним «жіночим» архетипом, сповненим гідності і волі, – трактуємо його як один із варіантів лірики, що постав в європейській культурі після «чоловічого» шопенівського типу.

Висновок. Аналогії в художньо-архетипному мисленні Ф. Шопена та Лесі Українки вирізняються крізь призму ліризму.

Перший архетип – Музикальність, що є властивістю поезії Лесі Українки, співмірною співучості музики Ф. Шопена, і Музика як символ Кохання. Музикальність і музична тематика проходять через усю лірику Лесі Українки, відгукуючись концептами «спів», «мелодія», «струна», «фортепіано», які передають найтонші, найглибші і найінтимніші почуття поетеси. Одна із найвідоміших збірок поезій Лесі Українки – «На крилах» пісень» (1880-ті рр.). Сюди увійшов цикл із музичною назвою «Сім струн» та ін. Музика як символ життя і кохання стала основою концепції одного із вершинних творів мисткині яким є «Лісова пісня».

Другий архетип – Кохання, що ілюструється концептами «весна» і «вогонь». Це вірші «Знов весна, і знов надії...», «Стояла я і слухала весну», «Давня весна», «Весна зимова», цикл «Весна в Єгипті» та багато ін.

Третій архетип – Батьківщина, також реалізований крізь призму ліризму. Це музика і серце Ф. Шопена, віддані Польщі, і душа Лесі Українки, віддана Україні. Як і в Ф. Шопена, звернення у Лесі Українки до Батьківщини проходять через ліричний погляд і сердечне відреагування. Шопен показує Польщу крізь призму національних танцювальних жанрів, Леся Українка – через пісенність, що є питомою рисою української ментальності.

Ключові слова: ліризм, архетип, концепція, музикальність, фемін-персоналізм.

Viktoriiа KASHAIUK

PhD in Art Criticism, Associate Professor at the Department of Music Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, 13 Voli Ave., Lutsk, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0003-4396-8946

To cite this article: Kashaiuk, V. (2023). Archetypy tvorchosti Fryderyka Shopena u khudozhnomu myslenni Lesi Ukrainky [Archetypes of Fryderyk Chopin's work in Lesya Ukrainka's artistic thinking]. *Fine Art and Culture Studies*, 2, 16–30, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2023-2-4>

ARCHETYPES OF FRYDERYK CHOPIN'S WORK IN LESYA UKRAINKA'S ARTISTIC THINKING

Today's realities require a view of Ukrainian culture as an organic component of the European space, and, accordingly, the identification of common and distinctive features, which gives the socio-cultural whole diversity and multifacetedness. One of the issues that arise in this context is the artistic worldview of the «significant» national poetess Lesya Ukrainka, which was largely formed under the influence of the work of one of her favorite composers F. Chopin, information about which can be found in the work and correspondence of the poet.

The purpose of the article is to identify and substantiate analogies in the archetypal thinking of Frideric Chopin and Lesya Ukrainka.

The methodology of the research is reflected in its following tasks: 1) distinguishing the significance of F. Chopin's work for Lesya Ukrainka's creativity; 2) justification of the essence of lyricism as the main mental feature of F. Chopin's and Lesya Ukrainka's work; 3) analysis of the archetypes of Musicality, Love and Motherland as dominant in the artistic thinking of the Polish composer and Ukrainian poetess.

Scientific novelty. The article substantiates the idea of «feminine personalism» as a dominant feature in the artistic vision by Lesya Ukrainka, represented by a lyrical «feminine» archetype full of dignity and will – we interpret it as one of the variants of lyricism that appeared in European culture after the «masculine» Chopin type.

Conclusion. Analogies in the artistic and archetypal thinking of F. Chopin and Lesya Ukrainka stand out through the prism of lyricism.

The first archetype is Musicality, which is a feature of Lesya Ukrainka's poetry, commensurate with the singing of F. Chopin's music, and Music as a symbol of Love. Musicality and musical themes run through all of Lesya Ukrainka's lyrics, echoing the concepts of «singing», «melody», «string», «piano», it convey the most delicate, deepest and most intimate feelings of the poetess. One of the most famous poetry collections by Lesya Ukrainka is «On the Wings of Songs» (1880s). This included a cycle with the musical title «Seven Strings» and others. Music as a symbol of life and love became the basis of the concept of one of the top works of the artist, which is «Forest Song».

The second archetype is Love, which is illustrated by the concepts of «spring» and «fire». These are the poems «Spring again, and hope again...», «I stood and listened to the spring», «Ancient spring», «Winter spring», the cycle «Spring in Egypt» and many others.

The third archetype is the Motherland, also realized through the prism of lyricism. This is the music and heart of F. Chopin, devoted to Poland, and the soul of Lesya Ukrainka, devoted to Ukraine. As in F. Chopin, Lesya Ukrainka's appeals to the Motherland pass through a lyrical view and heartfelt response. Chopin shows Poland through the prism of national dance genres, Lesya Ukrainka – through song, which is a characteristic feature of the Ukrainian mentality.

Key words: lyricism, archetype, concept, musicality, feminine personality.

Актуальність проблеми. Сучасна соціокультурна ситуація у світі змушує шукати етичні стрижні, на які може і повинна спиратися нація у своєму розвитку та, що не менш важливо – у спів-житті з іншими націями, у знаходженні «точок перетину» для спів-розуміння. Це змушує осмислювати творчість національних геніїв не тільки як мистецький скарб, а з позицій виражених і переданих наступним поколінням духовних цінностей. Відомий дослідник європейської ментальності Петер Дінцельбахер писав, що «...для історії ментальності не так важливо відтворити поєднання архітектурних, музичних, літературних... надбань якоїсь епохи, а набагато важливіше на їх основі виявити ментальні концепції, що стоять за ними» (Історія європейської ментальності, 2004: 27). То ж спосіб мислення нації пізнається через її культуру – крізь відображення архетипних сенсів, на які спирається колективне безсвідоме, і які формують характерні риси національного Еґо-концепту. «Історія культури, зазвичай, і не залучає до своїх досліджень сфери несвідомого» – продовжував П. Дінцельбахер (Історія європейської ментальності, 2004: 27), тому спробуємо через архетипні аналогії у творчості Ф. Шопена і Лесі Українки показати спільність ментальних установок і духовних прагнень двох сусідніх народів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість Лесі Українки є предметом значного числа досліджень, серед яких – праці В. Агеєвої (Їм промовляти душа моя буде..., 2002), О. Забужко (2007), М. Жарких (2011), М. Моклиці (2011), О. Огнєвої (2007), С. Романова (2019) та багатьох інших науковців, які розглядають творчість мисткині у світовому контексті, етику та естетику художнього тексту, інтерпретацію поетесою міфологічних, християнських та інших образів тощо. Тема «Леся Українка і музика» підіймалася у монографії Л. Яросевич (1987), в окремих музикознавчих статтях.

«Український аспект» у творчості Ф. Шопена прослідковується у дослідженнях В. Витвицького (2003), Н. Кашкадамової

(2001), С. Павлишин (2000), життєдіяльність М. Лисенка і Ф. Шопена у контексті українсько-польських зв'язків проаналізована у праці Р. Сулім (1999).

Ракурс паралелей творчості Лесі Українки і Ф. Шопена створено С. Романовим (2011), Церковняк-Городецькою О. (2012) та іншими вченими, чиї дослідження стали наріжними для представленої праці. Разом із тим, поруч з естетичними, образними та іншими паралелями творчості Ф. Шопена та Лесі Українки, важливо виявити й спільні архетипи мислення, що, у цілому, докладаються до загальної європейської художньої картини.

Мета статті – виявити та обґрунтувати аналогії в архетипному мисленні Фридерика Шопена та Лесі Українки.

Виклад основного матеріалу. Отож, якою є ментальна матриця України і її визначної представниці – Лесі Українки, і як вона вписана у загальноєвропейський контекст? Основою української ментальності є кордоцентризм, пов'язаний із сердечністю, ліризмом, пісенністю, інтровертованістю, замилюванням природою, індивідуальною чуттєвістю. З цими рисами пов'язаний і феномен національного Еґо, в якому відображаються закладені у колективному безсвідомому та реалізовані у міфології і художній творчості архетипи. Таким чином, кордоцентричний первінь є основою творення ліризму як домінанти художньої творчості. Саме через ліризм ментальна матриця України «дотикається» до загальноєвропейського контексту, що покажемо на прикладі його розмаїтих проявів як домінуючої установки творчості Ф. Шопена і Лесі Українки.

Зауважимо, що художні паралелі в українсько-польському контексті (як в одному із найбільш близьких і показових щодо європейського самовизначення України) яскраво презентуються в образотворчому, музичному, літературному жанрах. Це, наприклад, поети-романтики «байронівського» типу А. Міцкевич і Т. Шевченко, які, за свідченнями біографів, особисто не зустрічалися, але чиї долі і прагнення стали суголосними. Наприклад, ряд дослідників відмічають, що Шевченкова «Пісня вартового біля в'язниці» із драми «Наречена» є вільним переспівом балади Міцкевича «Дзяди», із цим же твором у контексті європейського романтизму порівнюють поему «Тризна» та ін. І. Франко

бачив аналогії до творів А. Міцкевича у баладах «Причинна», «Тополя», «Русалка» та ін., в історичних поемах, а у «Дзядях», «Валленроді», «Петербурзі» знаходив імпульси до політичних поем «Сон», «Кавказ», «Суботів», «Великий льох» (1980: 384–390).

Літературознавці стверджують, що творчість Лесі Українки має найяскравіші перегуки саме з Т. Шевченком з українських поетів і з А. Міцкевичем з європейських митців, а також з Г. Гайне, М. Метерлінком, Г. Гауптманом та ін. Але якщо вийти за межі літератури, то не можемо не помітити аналогії з архетипним мисленням Ф. Шопена – показ у витонченому ліризмі всієї настроєвої гами почуттєвості і всієї вольової сили польського і українського народів.

Яким чином і чому це втілила Леся Українка? Спробуємо дати відповіді на задекларовані питання. Лариса Косач стала однією із найбільш показових особистостей, які репрезентують національну культурну матрицю. Ідеї мисткині втілені по-жіночому *лірично*, що найбільш промовисто відображено у поетичній ліриці, але пройшло і крізь усю творчість поетеси. З іншого боку, допомогла ґрунтовна освіченість – знання мов, вивчення історії і культури Заходу і Сходу. Леся робила переклади творів Гомера, А. Міцкевича, Г. Гайне, В. Гюґо, М. Гоголя, ведичних гімнів, написала для сестер у 19-річному віці підручник «Стародавня історія східних народів» та ін. І зрештою, сюжети у драматургії поетеси мають витoki в античній, ранньохристиянській, східній та новій західній історії – це «На руїнах», «Руфін і Прісцилла», «Одержима» (історія Месії), «Айша та Моххамед», «Камінний господар» (легенда про Дон-Жуана), і в цей світовий контекст «вписано» міфологію та історію українську – «Мавка», «Бояриня» та ін.

Стосовно аналогій з архетипним мисленням Ф. Шопена перше, що варто відзначити, – це особисте захоплення Лариси Косач грою на фортепіано, яке називала «мій давній друже». Як і Шопен, Леся Українка була залюблена у фортепіано і мріяла пов'язати своє життя з піаністичною діяльністю. Дівчина під впливом матері Олени Пчілки змалечку грала на інструменті, милувалася музикою польського майстра, що став улюбленим композитором. Жаль від неможливості здійснити мрію через

хворобу висловлений у вірші «До мого фортепіано», де авторка звертається до «короля інструментів» так: «Мій давній друже! Мушу я з тобою / Розстатися надовго... Жаль мені!..» (Леся Українка, 2021). Проте, Леся Українка протягом всього життя грала для себе, для друзів і родини – грала вальси і ноктюрни Ф. Шопена, твори Л. Бетовена, Ф. Шуберта, Р. Шумана, Е. Гріга інших європейських митців (Яросевич, 1987).

Особливою з цього огляду є постать М. Лисенка, для якого творчість Ф. Шопена, котрого називав «польським народником», була одним з орієнтирів, й існують версії, що саме від старшого наставника перейняла Леся Українка любов до музики польського генія. Дослідники у цьому контексті згадують картину В. Забашти «Микола Лисенко слухає гру Лесі на фортепіано», де «зображена тендітна дівчина у вишиванці, що натхненно схилилася над інструментом, її ніжні руки – у легкому леті над клавішами. Біля фортепіано в задумі стоїть сивий майстер, Микола Лисенко, який захоплено слухає. Не виключено, що грає юна поетеса твори Ф. Шопена» (О. Церковняк-Городецька, 2012). На жаль, Леся Українка не реалізувала себе як піаністка, і це зробило глибокий відбиток на творчості поетеси. Власне, очевидно, це той випадок, коли «грати» Леся Українка почала у віршах і драматичних поемах – «грати» словом, його барвою і сенсом, «грати» формою, «грати» у поетичних рядках.

У творчості і листуванні мисткині знаходимо свідчення особливого ставлення Лесі Українки до Ф. Шопена. Найбільш яскрава згадка є в оповіданні «Голосні струни», автографом до якого Леся обрала ліричні рядки італійського вериста Лоренцо Стеккетті: «...I fiori nati dal mio cor, / I versi che pensavi, ma che non scrissi, / Le parole d'amore che non ti dissi» («Квіти, що народились в моєму серці, / вірші, що їх я придумав, але не написав, / слова кохання, що їх не сказав тобі») (Леся Українка, 2021). Тут описується кімната, яку авторка вважала «оригінальною» і «принадною»: «В кімнаті стояло піаніно, над ним була полиця з бюстами Шопена та Бетховена межі лаврами в вазонах; стояла етажерка з нотами і друга етажерка з книжками в гарних оправках, все більше твори знайомих поетів. Кімната була вбрана досить убого, але мала в собі щось ори-

гінального і принадного. Було в ній багато квіток – і се найпаче надавало їй оригінальності» (Леся Українка, 2021).

Алюзією до творчості Ф. Шопена, а саме до «Andante Spianato & Grande Polonaise», очевидно, є назва «Grande Polonaise» в оповіданні «Місто смутку»: «...гуки розбитого фортеп'яно, то грає божевільна композиторка, у неї лице подібне до візантійської ікони, очі дивляться поважно і суворо в одну точку, вона грає Grande Polonaise...» (Леся Українка, 2021). Прикметно, що епіграфом до цього оповідання з підзаголовком «силуети» стало «наукове питання»: «де та границя, що відділяє нормальне від ненормального?» (Леся Українка, 2021), неначе Леся хоче показати умовність устоїв цього світу і вічність музики.

Перша згадка у листах – в епізоді про купівлю нот, серед яких п'єси Шопена, котрі збиралася розучити (лист до матері від 17 лютого (1 березня) 1890): «Просила б я тебе, мамочко... деякі ноти, дуже б я хотіла їх мати. Завтра або позавтрьому приїде сюди Наталчине фортепіано, то я можтиму випробувать усі нові п'єси. Коли ти проти сього нічого не маєш, то от я тобі спишу ті ноти, що я хотіла б купити...» (Леся Українка, 2021). Далі укладається список з цінами, куди увійшли видання: Beethoven – «Adelaide»; Chopin – «Marche funèbre», «Berceuse», «Życzenie»; а також Rossini – «Stabat Mater», Серова – «Uriel Acosta». Introd., Haydn – «Die sieben Worte», Mendelssohn – «Sommernachttraum», «На крыльях моих песнопений», Wagner – «Abendstern» (Леся Українка, 2021). Друга згадка – про власне виконання творів Шумана і Шопена, яке збиралася представити улюбленій подрузі, котра також любила музику цих митців, в обійсті на хуторі Зелений Гай після приїзду з Берліна (лист до О. Кобилянської від 9 (21) липня 1899): «Я буду Вам грати Шумана і Шопена, яких Ви, здається, дуже любите, окрім того, українських пісень масу у власній транскрипції» (Леся Українка, 2021).

Зрештою, Леся Українка аналізує інтерпретацію творів Шопена видатними піаністами у Києві (лист до О. Кобилянської від 18 (30) січня 1900), звідки можемо зробити висновок і про музичну культуру, смаки та ерудицію поетеси: «...не можемо витримати, щоб десь до театру або до концерту не піти, бо такі ж годі

втримати, коли такі боги музики приїздять, як, напр[иклад], піаніст Рейзенауер, котрого я перед тижнем чула. Чи Ви його чули коли? Як ні, то можете жалувати. Досі я цілком не розуміла і не любила Моцарта (окрім «Requiem»), а тепер пізнала його в новому світлі і вже люблю. Навіть з Лістом погодилася, хоч не цілком ще, є в нього речі мені неприємні, і тут навіть Reisenauer нічого не порадить. Шопена, на мою думку, піаністка Єсіпова не гірше, а може й краще грає, але щодо класиків, то Reis[enaue]r справжня сила!» (Леся Українка, 2021). Принагідно зауважимо, що творчість Шопена справила вагомий вплив і на художнє бачення Ольги Кобилянської (Мацяк, 2013). У романі «Апостол черні», повісті «Людина» з'являється ім'я Шопена, а у новелах «Valse mélancolique», «Impromptu phantasie» науковці вбачають алюзії до творів польського композитора, «імітацію музичної композиції» (Історія української літератури..., 1989: 214), що у музикознавстві досліджує Л. Кияновська у праці «Музичні жанри у прозі Ольги Кобилянської» (1988).

З-поміж іншого, ряд дослідників також вказують на подібність ритміки, структури та звучання збірки «Осінні співи» до Сонати b-moll, яку грала Леся Українка, а також на образні аналогії – «криваві осінні рожі» на могилі коханого С. Мержинського (вірш «Останні квітки») співставляються з відповідним настроєм у музичному творі (Церковняк-Городецька, 2012).

Окресливши опубліковані факти із теми «Леся Українка і Ф. Шопен», спробуємо визначити аналогії в художньо-архетипному мисленні митців крізь призму ліризму, які вважаємо найбільш промовистими. *Перший архетип, «вихідний» для ліризму – Музикальність як властивість поезії Лесі Українки, яка співмірна співучості музики Ф. Шопена, і Музика як символ кохання.*

Музикальність як властивість особистості і музична тематика проходять через усю лірику Лесі Українки, відгукуючись концептами «спів», «мелодія», «струна», «фортепіано», які передають найтонші, найглибші і найінтимніші почуття поетеси. Одна із найвідоміших збірок поезій Лесі Українки називається «На крилах» пісень» (1880-ті рр.), куди увійшов цикл із музичною назвою «Сім струн», який склали вірші Do (Гімн), Re (Пісня), Мі (Колис-

кова), Fa (Сонет), Sol (Rondeau), La (Nocturne), Si (Settina). Це також вірші «Граї, моя пісне!» (цикл «Кримські спогадири»), «Співець», «Остання пісня Марії Стюарт», «На давній мотив», «Пісня», цикл «Осінні співи» та ін.

Музика як символ життя і кохання стала основою концепції одного із вершинних творів мисткині – драми-феєрії «Лісова пісня» (1911), що отримала музичне життя у балетах С. Туркевич-Лукіянович і М. Скорульського, опері В. Кирейка, кінофільмах з музикою І. Шамо та Є. Станковича. Драма-феєрія написана за мотивами української поліської міфології, що втілює вищий – трансцендентний сенс вічного життя, до якого ініціює кохання, розбуджене музикою. Драма-феєрія має чисельні аналогії у світовій культурі. Багато дослідників відзначають і вплив міфологічних образів *інших народів* на образ Мавки: це Ушас, богиня вранішньої зорі з індійської «Рігведи» (Огнева, 2007), що зрозуміло з огляду на сходознавчу діяльність Лесі Українки; це Раутенделяйн в історії з Генріхом-Лукашем, яка стала русалкою, Брунгільда з романо-скандинавської «Старшої Едди» (листи до А. Кримського (Леся Українка, 2021)); Мавка порівнюється з Персефоною, в той же час Мавка і Килина – як дві Афродіти, Уранія і Пандемос (Забужко, 2007); опозиція Мавки з Килиною подібна до Герда – Снігова Королева в Г. Х. Андерсена та ін. Розглядаючи драму-феєрію у контексті світової драматургії, науковці вказують на паралелі до «Потопленого дзвону» Г. Гауптмана (Скрипка, 1990). Як писала сама поетеса у листі до А. Кримського (27.10.1911), «...Се, власне, ein Märchendrama, по термінології Гауптмана (так він зве свій «Потоплений дзвін»)» (Леся Українка, 2021). Але концепція Кохання у Гауптмана і Лесі Українки зовсім інша: у першому випадку юна фея причарувала майстра дзвонів Генріха – їхні стосунки є ілюзією, результатом чаклунства, у другому ж Лукаш красою музики розбудив у серці самої Мавки «те, що не вмирає», і саме це є справжнім коханням. Виникають алюзії і до «Затопленого дзвону» Г. Гауптмана (Скрипка, 1990), «Синьої птахи» М. Метерлінка, зумовлені захопленням Лесі німецькою романтичною драмою і перекладацькою діяльністю мисткині, а також до таких творів, як «Мавка» І. Франка (Скрипка, 1988), «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського

(Романов, 2018), «Олеся» О. Купріна, «Водяничок» О. Олеся та ін. У контексті творчості Лесі Українки Мавку і Лукаша порівнюють з антиподом Кассандра – Гелена (Моклиця, 2011) та ін. У музичному театрі бачимо паралелі з «драмою символів» Р. Вагнера, з образами Ельзи, Ізольти та Брунгільди (Новакович, 2010). У міфології народів світу музика як ініціатор кохання та «провідник» між світами є у давньовавілонському сказанні про Іштар, даосистському трактаті Ле-Цзи, китайських – про лютніста Ху Ба і співців Вена і Гуана, в індуїстській «Бхагават-пурані» про силу мистецтва Крішні, у «Творі про красоти музики» і «Нектарі музики», у давньогрецькому міфі про Орфея та ін. Останній сюжет увіковічений і Лесею Українкою – у другій частині Триптиху, котра зветься «Орфееве чудо», в якій ніби навіть каміння «слухає» музику. Таким чином, драма-феєрія Лесі Українки – взірць втілення архетипу Музики як символу кохання. Лукаш розбуджує музикою Мавку, і вона, «зачарована, тихо колишеться, усміхається, а в очах якась туга, аж до сліз» (Леся Українка, 2021). Ці сльози – освячення обряду ініціації Мавки (Їм промовляти душа моя буде..., 2002), що є результатом Кохання і, водночас, відкриває шлях до нього.

Леся Українка називає твір «Лісовою піснею» (згадаємо ідею про «народження драми з духу музики» Ф. Ніцше), подає народні волинські мелодії, що є невід’ємною складовою драми-феєрії. Та сенс цієї назви вище – це «*пісня пісень*» мисткині. Звуки музики пробуджують і сердечну сутність Мавки до втілення у різних його трансформаціях – у сопілковому веснянковому награлі Лукаша-Орфея, у голосіннях Лукашавовкулаки, і навпаки – Слово Мавки повертає у людську подобу коханого. Мавка переходить у різні стани свідомості: «...стане початком тоді мій кінець...» і допомогою в «оживанні» є звуковий супровід Лукаша: «*Заграй, заграй, дай голос мому серцю!*». В образі Мавки поетеса уособлює ідею всюдисущості свідомості, що пройшла ініціацію коханням: «*О, не журися за тіло! / Ясним вогнем засвітилось воно... / Грай же, коханий, благаю!*». Заакцентуємо, що музика дає голос серцю, і лише серце, що є хранилищем божественного ядра – безсмертного духу – лишається від Мавки: «*...Я жива! Я буду вічно жити! / Я в серці маю те, що не вмирає...*» (Леся Українка, 2021).

«...Історію Мавки може тільки жінка написати», – висловилося в одному з листів до матері Леся Українка (2021). Власне, її історія дуже жіноча, її кохання показане крізь призму жіночого ества, і архетип Музикальності отримує тут питомо-жіноче ліричне втілення. Але як ця «сердечність духу» Лесі Українки резонує із «сердечністю» музики Ф. Шопена, духом-музикою і духом-серцем, що покоїться у Варшаві.

Другий архетип – Кохання, що характеризується концептами *весна* і *вогонь*. Весняна настроєність ініціювала ряд творів Ф. Шопена від буквального втілення весняної тематики, як у пісні «Wiosna», op. 74 no. 2:

«*Błyszczą, krople rosy,
Mruczy zdrój po błoni,
Ukryta we wrzosa
Gdzieś jałowka dzwoni...*»

І до весни як стану душі, як у вальсі op. 64 № 2 cis-moll й інших творох.

Весна у Лесі Українки – один із ключових архетипів, пов’язаних із надіями – на кохання, на щастя, на життя як у згаданій драмі-феєрії «Лісова пісня» («Весна ще так ніколи не співала...» – каже у захваті Мавка), так і в чисельних поезіях. Концепт «весна» став основою творчості і особисто-жіночого, і пейзажного, і патріотичного напрямів, широко представлених у солоспівах українських композиторів. Солоспіви на слова мисткині, як правило, мають просвітлений, оптимістичний, навіть у найдраматичніших контекстах, настроїв. Це вірші «Знов весна, і знов надії...», «Стояла я і слухала весну», «Давня весна», «Весна зимова», цикл «Весна в Єгипті» та багато ін.

Не менш яскраво представлене Кохання як вогонь. Це «Досвітні вогні», які стали основою однойменного балету (1967) Лесі Дичко, це «Горить моє серце», це ряд творів прометеївської тематики: «...Я дочка Прометея – і мило-сердя для себе не буду... благи», – сказала Леся устами давньогрецької Ніобеї («Ніобея»), звернулася до сучасників «Брати мої, нащадки Прометея!» у вірші «Fiat pox!» («Хай буде тьма!»), це промова Іфігенії у драматичній сцені – моноопері К. Стеценка. Палкого кохання сповнена драма «Одержима», в якій мисткиня показала жінку, здатну бути супутницею Месії, – твір, написаний за одну ніч коло ліжка смертельно хворого коханого С. Мержинського. Мисткиня

створила власну концепцію Любові – це трансцендентна божественна Любов, що поєднала у собі Любов-дух, -душу і -ерос. Заснована на моралі свободи, вона є сенсом пасіонарного жіночого архетипу, що поєднав у собі божественну Любов і прометеївську волю, викресаного поетесою і творчістю, і власним життям.

Прометеїзм бачиться як результат кульмінації «весняної надії», трансформованої на національне оновлення, що має яскраві аналогії з полум'яною любов'ю Ф. Шопена до батьківщини – Польщі. *Отож, третій архетип – Батьківщина крізь призму ліризму. Це музика і серце Шопена, віддані Польщі, і душа Лесі Українки, віддана Україні.*

Як і в Ф. Шопена, звернення у Лесі Українки до Батьківщини проходять через ліричний погляд і сердечне відреагування. Ф. Шопен показує Польщу крізь призму національних танцювальних жанрів, Леся Українка – через пісенність, що є питомою рисою української ментальності. Шопен виступає за свободу Польщі і відгукується на антиросійський спротив 1830-го року етюдом c-moll і прелюдіями d-moll і a-moll... Композитор не робить присвят, але у кожному його творі відчувається Батьківщина – він став «більш польський, ніж Польща» (О. де Бальзак). «Музика Шопена – це гармати, заховані у квітах», – сказав Р. Шуман. Аналогічно творчість Лесі – це «прометеївський вогонь», «вільні співи, гучні, голосні», що, словами поетеси, «в ріднім краю я чути бажую!» Леся Українка любить і страждає за Україну у власних творах. Милується природою рідного краю. Збирає і вводить у власні твори народні пісні. Вво-

дить у світовий контекст українську міфологію у драмі-феєрії «Лісова пісня». Показує образ української жінки, ментально відмінної від російської, у драмі «Бояриня», за якою написав оперу В. Кирейко. Усвідомлює національну історію як варіант біблейської: трактує знаходження України під владою російської імперії як «полон великий» на «землі обітованій», і питає: «*І доки рідний край Єгиптом буде? / Коли загине новий Вавилон?*» (вірш «І ти колись боролась, мов Ізраїль, Україно моя!»)

Висновки і перспективи подальших досліджень. У творчості Лесі Українки спостерігаємо яскраві аналогії до художнього мислення Ф. Шопена, позначені архетипами Музикальності (співучості), Кохання (весни, вогню, сердечної одержимості), Батьківщини. Як і у творах Ф. Шопена, які любила і часто виконувала Леся Українка, у творчості поетеси провідною рисою є ліризм, крізь призму якого відображені вказані архетипи. Художню візію Лесі Українки пропонуємо назвати «*фемін-персоналістичною*». Вона представляє український «жіночий» архетип, сповнений гідності і волі, що має ліричну сутність. Це ще один варіант лірики, що постав в європейській культурі після «чоловічого» шопенівського типу.

Пізнаючи світ крізь призму ліричного погляду, втіленого і в музиці Ф. Шопена, Леся Українка подарувала світові найчутливіші ліричні рядки та кращі жіночі образи – Міріам, Кассандру, Іфігенію, Прісциллу, Оксану, Мавку, Долорес – у власному художньому баченні. Аналіз музичної інтерпретації вказаних образів складає перспективи майбутніх досліджень теми «Леся Українка і музика».

ЛІТЕРАТУРА:

1. Витвицький В. Українські впливи у Шопена. *Музикознавчі праці. Публіцистика* / упор. Л. Лехник. Львів, 2003. С. 21–26.
2. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій : монографія. Вид. 3-є, доповнене. Київ : Факт, 2007. 640 с.
3. Жарких М. Леся Українка і Польща. *Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки*. 2011. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Polska.html> (25.04.2023).
4. Історія європейської ментальності / За ред. П. Дінцельбахера, пер. з нім. В. Кам'янець. Львів : Літопис, 2004. 720 с.
5. Історія української літератури кінця XIX – початку XX ст. : підручник / За ред. Н. Жук, В. Лесина. Київ : Вища школа, 1989. 439 с.
6. Їм промовляти душа моя буде: «Лісова пісня» Лесі Українки та її інтерпретації / Упор. Агеєва В. Київ : Факт, 2002. 224 с.
7. Кашкадамова Н. Національний міф Шопена та українська інтерпретація. *Наукові збірки ЛДМА імені М. В. Лисенка*. Львів, 2001. Том VI. Музика Галичини = Musica Galaciana. С. 215–221.

8. Кияновська Л. Музичні жанри у прозі Ольги Кобилянської. *Українське літературознавство*. 1988. Вип. 51. С. 97–102.
9. Леся Українка. Повне академічне зібрання творів. У 14-ти томах / Ред. колегія: В. Агеєва, Ю. Громик, О. Забужко, І. Констанкевич, М. Моклиця, С. Романов. Луцьк : Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2021. URL: <https://ubi.org.ua/uk/activity/zibrannya-tvoriv-lesi-ukra-nki-u-14-i-tomah> (25.04.2023).
10. Мацяк О. Кобилянська і Шопен: без імітації. *Парадигма*. 2013. Вип. 7. С. 221–230. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/221-230-mo.pdf> (27.04.2023).
11. Моклиця М. Естетика Лесі Українки (контекст європейського модернізму) : монографія. Луцьк : ВНУ імені Лесі Українки, 2011. 242 с.
12. Новакович М. Вагнерівська «драма майбутнього» та її рецепція у творчості Лесі Українки. *Syntagma Musicum* : зб. наук. ст. та спогадів на пошану Стефанії Павлишин. Львів : Сполом, 2010. С. 71–85.
13. Огнева О. Східні стежини Лесі Українки : статті та матеріали. Луцьк : ВАТ «Волинська обласна друкарня», 2007. 234 с.
14. Павлишин С. Український фольклор у творчості Ф. Шопена. Фредерик Шопен : Зб. ст. / Ред.-упорядник Я. Якуб'як. Львів : Сполом, 2000. С. 5–17.
15. Романов С. Етико-естетична система Лесі Українки і національний літературний контекст епохи : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.01.01, 10.01.06. Київ, 2019. 40 с.
16. Романов С. «Лісова пісня» Лесі Українки і «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського у зіставних контекстах: джерела, філософія, герої. *Міфологія і фольклор*. 2018. № 1–4. С. 68–72.
17. Романов С. Фредерік Шопен – Леся Українка. *Енциклопедія життя і творчості Лесі Українки*. 2011. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Chopin.html> (15.04.2023).
18. Скрипка Т. «Лісова пісня» Лесі Українки і «Затоплений дзвін» Гергарта Гауптмана. *Слово і Час*. 1990. № 3. С. 15–20.
19. Скрипка Т. Мавка у творчості Івана Франка і Лесі Українки: типологія чи контактні зв'язки? *Українське літературознавство*. Львів, 1988. Вип. 50. С. 60–67. URL : <http://www.t-skrupka.name/uk/LUkrainka/Mavka.html> (06.04.2023).
20. Сулім Р. М. Лисенко і Ф. Шопен у контексті українсько-польських культурних зв'язків : автореф. дис... канд. мистецтвознав. : 17.00.01. Київ, 1999. 20 с.
21. Франко І. Адам Міцкевич в українській літературі. *І. Франко. Зібрання творів у 50-ти томах. Т. 26 : Літературно-критичні праці (1876–1885)*. Київ : Наукова думка, 1980. С. 384–390. URL: <http://www.i-franko.name/uk/HistLit/1885/AdamMickeychVUkrLiterat.html> (07.04.2016).
22. Церковняк-Городецька О. Фредерик Шопен у творчості Лесі Українки. *Київські полоністичні студії*. Київ, 2012. Том XIX. С. 202.
23. Яросевич Л. Леся Українка і музика. Київ : Музична Україна, 1978. 125 с.
24. Papla E. Poetka i pieśń. Muzyka w życiu i twórczości Lesi Ukrainki. *Światło w dolinie: prace ofiarowane prof. Halinie Krukowskiej*. Białystok, 2007. S. 407–418.
25. Papla E. Z obserwacji nad «muzycznością» liryki Lesi Ukrainki. *Dialog sztuk w kulturze Słowian wschodnich*. Kraków, 2008. S. 240–245.
26. Pawluk J. Rycerskość ducha: wiersze, przekłady. Kyiv : Golovna specializovana redakcija literatury movamy nacional'nyh menshin Ukrainy, 2000. 54 s.

REFERENCES:

1. Vytvytskyi, V. (2003). Ukrainski vplyvy u Shopena. *Muzykoznavchi pratsi. Publitsystyka [Musicological works. Journalism]*. Lviv. 21–26 [in Ukrainian].
2. Zabuzhko, O. (2007). Notre Dame d'Ukraine: Ukrainka v konflikti mifolohii [*Notre Dame d'Ukraine: Ukrainian woman in the conflict of mythologies*]. Kyiv: Fakt [in Ukrainian].
3. Zharkykh, M. (2011). Lesia Ukrainka i Polshcha. *Entsyklopediia zhyttia i tvorchosti Lesi Ukrainky [Encyclopedia of the life and work of Lesya Ukrainka]*. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Polska.html> (25.04.2023) [in Ukrainian].
4. *Istoriia yevropeiskoi mentalnosti [The history of the European mentality]* (2004). Lviv: Litopys [in Ukrainian].
5. *Istoriia ukrainskoi literatury kintsia 19 – pochatku 20 st. [History of Ukrainian literature of the late 19th – early 20th centuries]* (1989). Kyiv: Vyshcha shkola [in Ukrainian].
6. *Yim promovliaty dusha moia bude: «Lisova pisnia» Lesi Ukrainky ta yii interpretatsii [My soul will speak to them: Lesya Ukrainka's «Forest Song» and its interpretations]* / Upor. Aheieva V. Kyiv : Fakt [in Ukrainian].
7. Kashkadamova, N. (2001) Natsionalnyi mif Shopena ta ukrainska interpretatsiia. *Naukovi zbirky LDMA imeni M. V. Lysenka [Scientific collections of the LSMA named after M.V. Lysenko]*. VI, 215–221 [in Ukrainian].

8. Kyianovska, L. (1988). Muzychni zhanry u prozi Olhy Kobylianskoi. *Ukrainske literaturoznavstvo [Ukrainian literary studies]*. 51, 97–102 [in Ukrainian].
9. Lesia, Ukrainka (2021). *Povne akademichne zibrannia tvoriv. U 14-ty tomakh [Complete academic collection of works. In 14 volumes]*. Lutsk: Volynskyi natsionalnyi universytet imeni Lesi Ukrainky. URL : <https://ubi.org.ua/uk/activity/zibrannya-tvoriv-lesi-ukra-nki-u-14-i-tomah> (25.04.2023) [in Ukrainian].
10. Matsiak, O. (2013). Kobylianska i Shopen: bez imitatsii. *Paradyhma [Paradigm]*. 7, 221–230. URL: <http://www.inst-ukr.lviv.ua/files/paradygma/221-230-mo.pdf> (27.04.2023) [in Ukrainian].
11. Moklytsia, M. (2011). *Estetyka Lesi Ukrainky (kontekst yevropeiskoho modernizmu) [Lesya Ukrainka's aesthetics (context of European modernism)]*. Lutsk: VNU imeni Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
12. Novakovych, M. (2010). Vahnerivska «drama maibutnoho» ta yii retseptsiia u tvorchosti Lesi Ukrainky. *Syntagma Musicum [Syntagma Musicum]*. Lviv: Spolom. 71–85. [in Ukrainian].
13. Ohnieva, O. (2007). *Skhidni stezhyny Lesi Ukrainky [Eastern paths of Lesya Ukrainka: articles and materials]*. Lutsk: VAT «Volynska oblasna drukarnia» [in Ukrainian].
14. Pavlyshyn, S. (2000). Ukrainskyi folklor u tvorchosti F. Shopena. *Frederyk Shopen [Frederic Chopin]* Lviv: Spolom. 5–17 [in Ukrainian].
15. Romanov, S. (2019). *Etyko-estetychna systema Lesi Ukrainky i natsionalnyi literaturnyi kontekst epokhy [The ethical and aesthetic system of Lesya Ukrainka and the national literary context of the era]*. Thesis abstract for Doct. Sc., 10.01.01, 10.01.06. Kyiv [in Ukrainian].
16. Romanov, S. (2018). «Lisova pisnia» Lesi Ukrainky i «Tini zabutykh predkiv» M. Kotsiubynskoho u zistavnykh kontekstakh: dzherela, filozofia, heroi. *Mifolohiia i folklor [Mythology and folklore]*. 1–4, 68–72 [in Ukrainian].
17. Romanov, S. (2011). Frederik Shopen – Lesia Ukrainka. *Entsyklopediia zhyttia i tvorchosti Lesi Ukrainky [Encyclopedia of the life and work of Lesya Ukrainka]*. URL: <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Chopin.html> (15.04.2023) [in Ukrainian].
18. Skrypka, T. (1990). «Lisova pisnia» Lesi Ukrainky i «Zatoplenyi dzvin» Herharta Hauptmana. *Slovo i Chas [Word and Time]*. 3, 15–20 [in Ukrainian].
19. Skrypka, T. (1988). Mavka u tvorchosti Ivana Franka i Lesi Ukrainky: typolohiia chy kontaktni zviazky? *Ukrainske literaturoznavstvo [Ukrainian literary studies]*. 50, 60–67. <http://www.t-skrypka.name/uk/LUkrainka/Mavka.html> (06.04.2023) [in Ukrainian].
20. Sulim, R. (1999). *M. Lysenko i F. Shopen u konteksti ukrainsko-polskykh kulturnykh zviazkiv [M. Lysenko and F. Chopin in the context of Ukrainian-Polish cultural ties]*. Thesis abstract for Doct. Sc., 17.00.01. Kyiv [in Ukrainian].
21. Franko, I. (1980). Adam Mitskevych v ukrainskii literaturi. I. Franko. *Zibrannia tvoriv u 50-ty tomakh. T. 26 : Literaturno-krytychni pratsi (1876–1885) [I. Franko. Collection of works in 50 volumes. T. 26: Literary and critical works (1876–1885)]*. Kyiv: Naukova dumka. 384–390 URL: <http://www.i-franko.name/uk/HistLit/1885/AdamMickeychVUkrLiterat.html> (07.04.2016) [in Ukrainian].
22. Tserkovniak-Horodetska, O. (2012). Frederyk Shopen u tvorchosti Lesi Ukrainky. *Kyivski polonistychni studii [Kyiv polonistic studios]*. 19, 202 [in Ukrainian].
23. Yarosevych, L. (1978). *Lesia Ukrainka i muzyka [Lesya Ukrainka and music]*. Kyiv: Muzychna Ukraina [in Ukrainian].
24. Papla, E. (2007). Poetka i pieśń. Muzyka w zyciu i twórczości Łesi Ukrainki. *Światło w dolinie: prace ofiarowane prof. Halinie Krukowskiej [Light in the valley: works donated to prof. Halina Krukowska]*. Białystok. 407–418 [in Polish].
25. Papla, E. (2008). *Z obserwacji nad «muzycznością» liryki Łesi Ukrainki. Dialog sztuk w kulturze Słowian wschodnich [Dialogue of arts in the culture of the Eastern Slavs]*. Kraków. 240–245 [in Polish].
26. Pawluk, J. (2000). Rycerskość ducha: wiersze, przekłady [*Chivalry of spirit: poems, translations*]. Kyiv: Golovna specjalizovana redakcija literatury movamy nacional'nyh menshin Ukrainy [in Polish].